

д-р Николай Скарлатов

КОРУПЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ

София, 2014

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© д-р Николай Скарлатов, автор, 2014

© Издателство „Изток-Запад“, 2014

ISBN 978-619-152-485-3

НИКОЛАЙ
СКАРЛАТОВ

КОРУПЦИЯТА В
БЪЛГАРИЯ И
РУМЪНИЯ

*Не емиграцията,
а борбата с корупцията ще ни спаси.*

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	
НАСЛЕДСТВОТО	7
Първа глава	
„ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“	25
Втора глава	
ПОЛИТИЧЕСКА ОБСТАНОВКА	39
Битките на Бъсеску.....	46
Правителството на Виктор Понта.....	66
Събитията през 2012– 2013 г.....	84
Пътят към успеха е труден	89
Докладване и мониторинг на въздействието на новия ГПК и новия НПК.	101
Съдебните системи на България и Румъния.....	128

Трета глава

КОРУПЦИЯ ПО ВЪРХОВЕТЕ	157
В Румъния.....	158
В България.....	175
В общините.....	206
В икономиката.....	209
В съдебната система.....	268
В МВР	298
Антикорупция	314
Организирана и битова престъпност	321
Шенген.....	331
 Заклучение	 341
 Библиография.....	 345

ВЪВЕДЕНИЕ

НАСЛЕДСТВОТО

Великият философ Аристотел не вижда в демокрацията онова общество, за което мечтаят много народи. Демокрацията като форма на държавно устройство се приема винаги като нещо желано, като общество, при което справедливостта и равенството са нещо нормално. Обаче в демокрацията той е виждал условия за корупция и обогатяване на малцина за сметка на мнозинството. Да видиш недостатъците на демокрацията по негово време е нещо велико. Действително демокрацията има своите недостатъци. Тя е най-рафинираната диктатура. Според Аристотел най-добрата политическа система е политията, защото тя е в полза на всички (Атинската полития).

Корупцията винаги е съжителствала с хората. Особено силно се развива в Римската империя. Свързани с нея са имената на много известни римляни като Сенека и Цезар. Тя е била възможна, защото винаги е била в сила римската мъдрост, че „светът обича да бъде лъган, нека тогава го лъжат!“. Корупцията е онази стихия, която довежда до падането на империята.

През 1453 г. Византия пада под османско владичество. Причината за това е вихрещата се в империята корупция. Още по времето на император Константин (между 325 и 330 г.) е имало развита корупция. В „Житията на светиите“^А е написано, че веднъж във Фригия (историко-географска област в Мала Азия) се вдигнал бунт. Императорът изпратил войска

^А Синодално издателство, София, 1991 г., стр. 615–616.

да потуши бунта. Тя била предвождана от трима изтъкнати военачалници–Неиотиан, Урс и Ерпилион. Бунтът бил потушен по мирен път. Но Цариградският градоначалник с интрига наклеветява военачалниците на императора, че те уж замислят да правят бунт срещу него. Императорът заповядал да ги затворят в тъмница. За да свърши тази подла дейност, градоначалникът е бил подкупен със злато от враговете на тримата военачалници. Корупцията се е ширела нашироко в цяла Византия и тя довежда до разпадането на империята. Но защо да се чудим, още когато Христос е предаден за 30 сребърника, се слага знакът на равенството между предателството и корупцията. И това е така, защото всеки, който участва в корупционни схеми, е предател спрямо интересите на своя народ и своята държава.

Библията и евангелията също не пропускат тази човешка слабост. В евангелието се казва: „Първенецът явява желанието си, и съдията срещу подарък, се съгласява. И големецът използва нечестивата мисъл на душата си; Така те тъкат работата.“ И „На които първенците съдят за подкупи, свещениците тичат за заплата и пророците му черодействат за пари...“^A

Превземането на Цариград става също с много подкупи.

На свой ред Османската империя също загива под ударите на вихрещата се в земите ѝ корупция.

Българи и румънци сме наследили много опит от вековете. До такава степен сме се специализирали, че някои учени ни предписват, че ние с рушветите сме фалирали прогнилата Османска империя. Известен е жестокият кръвен данък, който българите са давали за попълване на еничерския корпус. Чрез подкупи през 1632 г. българите са отменили този данък. През 1875 г. Османската държава рухва и обявява фалит.

Корупцията в Румъния има стари традиции. За да не се връщаме много назад във времето, ще отбележим, че през времето на крал Карол II (1930–1940) корупцията и политическите безобразия в Румъния са завладяли цялата страна и достигат обезпокояващи мащаби. Това довежда да падане на парламентарната демокрация и през 1938 г. крал Карол II се

^A Мат. 7:3; 3:9, 11.

обявява за диктатор. След започването на Втората световна война и падането на Франция, Румъния остава в безтегловност. Във войната страната се присъединява към Третия райх.

Рушветът е основен инструмент на корупцията. В най-общ смисъл тя представлява злоупотреба с обществена служба за лично облагодетелстване, или по-конкретно – поведение на длъжностни лица, чрез което те или техни близки са облагодетелствани неправомерно и незаконно, като злоупотребяват с поверената им власт. Не се смятат за корупция големите разхищения на държавни ресурси, които се правят от отговорни лица поради некадърност или поради незнание. Преследват се за корупция лица, които са взели 100 лева подкуп, а не се обръща внимание на лица, които са пропиляли милиони държавни пари, макар че лично не са облагодетелствани.

Явлението започва да се наблюдава от Римската империя насам, но това не значи, че преди това не е имало корупция. То възниква с организирането на хората в общества. За корупция се приемат злоупотребите в държавния сектор, но не по-малко тя е развита и в частния. В него се приема, че тя е по-малкото зло, въпреки че съществува навред по света, от САЩ през ЕС и Русия до Япония и Китай. Проявлението ѝ в публичния сектор е особено обезпокояващо, защото има сериозно влияние върху развитието на света. Опасността се увеличава, когато корупцията успее да проникне в държавните институции, в структурите на онези организации, които сме овластили да правоохраняват и правораздават, да събират данъците ни и да ги изразходват, да осигуряват вътрешния ред и отбраната, да градят инфраструктурата, образованието и здравеопазването, да се грижат за хората в неравностойно положение, деца, пенсонери и други. В България корупцията има впечатляващи мащаби. Тя играе съществена роля в механизма на функциониране на цялата държавна система. Сраснала се е напълно с жизнената тъкан на обществото.

Тя е социален феномен, който е основан от културно- историческо-икономически предпоставки, има своя корен някъде там, в организацията на социалните структури и в градежа на обществото. От българските царства, през Османската империя и социализма до днес.

Практиката на „бакшиша“ (награда за добре свършена работа) и „рушвета“ (мотивираща техника за подтикване към действие) са били основно средство на корупцията. При социализма се разви негов клон – наречен шуробаджанашина. В населението тя се е превърнала в манталитет. Корупцията е около нас, в мисленето, в действията, в социалните ни рефлексии. Подхранваме я всекидневно. По един или друг начин я пораждаме. Финансовите възможности на населението винаги са били силно ограничени, поради което то не изпуска възможността да вземе парите, когато го поощряват с тях. От друга страна този процес на предлагане на „бакшиш“ е станал навик, защото това се поощрява от затлачената администрация, нейната тромавост, изхабяване и неефективност. Така се създават условия за злоупотреба с властта, която тя има. Усещането за беззаконие е най-големият враг на държавността. Много често хората казват: „Това не е държава“, защото не се прилагат законите. Кого устройва това? Кой са заинтересовани от нефункционираща администрация? Всеки от нас знае отговора на тези въпроси.

Много често се преписват особени заслуги на социализма за нивото на корупцията сега.

Винаги съм се блазнал от идеята да напиша нещо за корупцията по време на социализма в България, защото живях по това време и бях очевидец на процесите. Социалистическите страни съжителстваха помежду си обединени в система, в която Светският съюз беше основен фактор. Често си задавах въпроса, възможно ли е общество без корупция? Отговор нямах, но бях сигурен, че тя може значително да бъде ограничена. Пълното премахване на корупцията е утопия, защото използването на властта за своя облага е било привилегия на властимащите от създаването на организираното общество до днес. През различните периоди на човешкото развитие основна роля за съществуването на корупцията са играели преди всичко моралът на обществото и политическата устойчивост на държавата.

Като разглеждаме явлението корупция в социалистическите страни и в бившия СССР виждаме, че в тези страни съществуваха условия, в които корупцията се развиваше огра-

ничено, само в рамките на малката корупция. Тя се определяше от същността на самата система и от съществуващото законодателство. Във всички социалистически страни тя беше на едно и също ниво, но в Съветския съюз беше различна, имаше не само други измерения, но и друга дълбочина. Затова трябва да различаваме корупцията в Съветския съюз и от тази в другите социалистически страни.

Фундаментална постановка на социалистическата теория и практика бе, че всичките основни средства, включително средствата за производство, да бъдат държавна и общинска собственост. Това определяше мащабите на корупцията. В някои сектори беше по-развита от други. Дълбоко беше навлязла в сферата на услугите, защото тя беше изостанала в своето развитие. В повечето случаи корупцията регулираше недостатъците на системата и спомагаше за по-бързо и качествено обслужване на клиентите. Неин инструмент бяха подкупите и личните услуги. Даваха се основно подаръци. Услугите имаха всеобщо влияние. До известна степен те бяха станали норма на поведение. В пълна сила действаше правилото: „Ако имаш твой човек, всички въпроси са решени“. Същевременно системата не разрешаваше физически лица да притежават основни средства и повече от един апартамент с определена квадратура. Това значеше, че ако някой незаконно, с корупция натрупа някакво богатство, той не може да го използва, както това става при капитализма. В случая лицето би имало много пари, извадени от обращение, скрити някъде от властта и банките. Когато в последните години преди падането на социализма се разреши частни лица да инвестират в основни средства, в средства за производство и да развиват частна търговска и производствена дейност, тогава частният сектор се залепи за държавния и започна да го корумпира. Започна да смуче от него с цел натрупване на капитал. Вече законодателството разрешаваше да се инвестират частни капитали. В България това ставаше въз основа разпоредбите на Указ 56. Тогава корупцията се разви бързо и спомогна за падането на социалистическата система. Според мен корупцията разбива всяка политическа система и води до нейната разруха. За да сме точни, срутването на социализма дойде от Съветския

съюз. Този въпрос ще го разгледаме по-нататък в изложението.

Социалистическата система предполагаше равенство между всички граждани. Системата се стремеше възнаграждението на всеки да бъде според образованието, което има, и според труда, който полага. На практика нямаше големи различия между заплатата на директора и тази на работника. Често в заводите работещите в производството получаваха повече от директорите. Винаги имаше балансирана уравнителна мярка.

Политическият елит обаче не искаше да бъде приравняван с останалите граждани на страната. Това беше заложената бомба, която се взриви в Съветския съюз и погуби системата. Този елит спомогна да се развие най-голямата корупционна схема в света през цялото съществуване на човечеството.

При социализма се изгради социална система, ненадминава досега. В тази система при еднакви условия хората ползваха услугите ѝ. Имаше изключения, които дразнеха обществото. Тези изключения често вирееха, закриляни от дребна корупция.

Най-голямото изключение от принципите на социализма беше, че правителството и политическата върхушка се ползваха със специални привилегии на обслужване и използване на цялата социална система. В България те бяха около 100 семейства. Това бе „узаконена“ корупция, защото ползваха държавните блага за собствено облагодетелстване. Класически конфликт на интереси под широко опънат държавен чадър. Никой не можеше да обясни от гледна точка на социалистическата теория защо се случва това. Просто се спазваше правилото, че върхушката трябва да се отличава от останалите под прикритието, че по този начин се осигурява сигурността на тези хора.

Едра корупция не можеше да се развива, защото имаше законови пречки за право на собственост на всеки гражданин. Например квадратурата на семейното жилище се определяше от броя на живеещите в него. Едно семейство можеше да има една вила. Имаше и норма за квадратура и на урбанизираните парцели. Например бащата на моята съпруга имаше наслед-

ствен парцел по-голям, отколкото можеше на притежава по закон. Раздели парцела на две части и нотариално прехвърли едната част на дъщеря ми, за да спази закона. Този пример нагледно показва, че корупцията беше много силно ограничена от законите. При капитализма също има много закони, насочени срещу корупцията, но разликата е във фундаменталната същност на системите.

Голяма пречка за развитието на корупцията беше също и силната полиция, тогава я наричаха милиция. При социализма нямаше специално изградени институции, които да се борят с корупцията, защото тя въобще не беше заплаха за строя, както при капитализма. Впоследствие се оказа, че именно корупцията събори социализма. Във всички страни с изключение на Съветския съюз корупцията беше такава, че почти никой не считаше, че тя застрашава съществуването на системата. В Съветския съюз най-фрапиращо тя се разви в сърцето на социализма – в Москва. Инфарктът на социалистическата държавност беше неминуем.

Каква бе корупцията, която се разви в социалистическите страни? Тя беше дребна, кокошкарска. Например да свършиш нещо, за което има дълги опашки, даваш кутия бонбони, бутилка алкохол или услуга за услуга, канене на гости или на ресторант и други подобни неща. Пътните милиционери (катаджиите) спираха шофьорите и вместо акт взимаха рушвети, общо взето постоянна тарифа от дребни суми. Подкупът в тяхната система беше редовна практика. Носеше се слух, че на изпит за пътни милиционери (тогава полицаите така се казваха) попитали кандидата защо иска да стане пътен милиционер. Той отговорил: „за да си оправя положението“ (има предвид материалното). Милиционерите взимаха редовно подкупи и смятаха, че дейността им е полезна за хората, защото иначе шофьорът, наказан с акт, ще плати многократно повече на държавата. В целия процес имаше една рационалност – той беше изгоден и за двете страни. Същевременно ограничава нарушенията по пътищата.

Към края на социализма корупционните форми придобиха по-сериозен характер. За да се попълнят празнотите и недостатъците в сферата на услугите, беше издаден от правителство-

то Указ 56, с който се разреши да се развива частният сектор. Тогава един мой познат започна да отглежда големи количества бройлери. Държавата бе структурирана да развива само държавния сектор, за частния сектор не се предвиждаше нищо, никакво ресурсно обезпечаване. Моят познат отива във фуражен завод и иска фураж за пилетата, които отглежда. Директорът не му дава фураж, защото има план само за държавните птицекомплекси. Тогава той разпорежда на свои подчинени да сменят всички гуми на личния автомобил на директора с нови. За тази операция директорът не е знаел, но тихомълком е приел новите гуми. От този момент доставката на фураж на птичаря беше осигурена. С развитието на частния бизнес при социализма установих, че частният бизнес корумпира държавния и се развива на негов гръб. Това се потвърждава и от съжителството на държавен и частен бизнес в Китай сега.

Бях свидетел и на друг случай на корупция. Директор на предприятие се обогатявяше за сметка на държавата. Той бе директор на център за повишаване квалификацията на работещите в един голям завод. Директорът започна да си строи семейна вила. Цялата използвана техника за строителството на тази вила беше на предприятието, което ръководеше. Тази скъпа техника стоя повече от една година на двора му. Целият строеж се извърши от работниците, които учеха в центъра, за да си подобрят квалификацията. Идваха цели групи и работеха на вилата му, без да им се заплаща. Трудът им се пенсирише с издадената диплома за по-висш разряд или клас. Такива бяха конфликтите на интереси с цел лично облагодетелстване. Социалистическата държава беше брашнен чувал.

Хората бяха свикнали с малката корупция. Борбата с по-голямата корупция се водеше по съкратената процедура, разкрият ли някого в злоупотреба, го уволняваха веднага. Подобна участ сполетяваше и някои от висшия ешалон на властта, но това не бе масово явление.

Корупцията по върховете на властта и на политическата върхушка беше много ограничена, почти нищожна, защото тази група хора бяха напълно осигурени от държавата и защото контролът над тях бе много строг. По тези въпроси Костадин Чакъров – съветник на Тодор Живков, издаде книга.

В книгата си „От втория етаж към нашествието на демократите“ той пише, че Тодор Живков никога не е забъркван в корупционни схеми. Той никога не се е срещал с ръководителите на големите промишлени комплекси, за да запази чиста своята репутация от спекулации. Не е разрешавал на семейството си никакви луксове и материално облагодетелстване от служебните привилегии. Бил е безпощаден към сътрудниците си, когато получават подаръци, да не говорим за финансово облагодетелстване. Обкръжението на Живков е било подслушвано и за най-малкото корупционно провинение са били уволнявани. Например за голямо корупционно нарушение се е приемало, когато един одобрен човек за министър надписал командировката си в чужбина, за да получи допълнително 300 долара. Тодор Живков се разярил и извикал: „Ганьова работа! И ние на тоя ще му дадем да командва фондове с милиарди долари!“ Само си представете за какво става въпрос. Тука въобще не става въпрос за богатства като тези, които заграбиха всички влезли във властта след падането на социализма. Спомнете си какви опърпани бяха новите демократи и какви станаха. Стремешът на всяка нация трябва да бъде благоденствие на народа ѝ, но не чрез кражби и корупционни схеми. За съжаление, това се случи и се случва. Не го приемаме за нормално, но то съществува.

Много местни и чуждестранни специалисти се опитват да докажат, че корупцията в България освен болест е и национална черта. За съжаление, и едното и другото са верни за България. Когато народът боледува, няма вяра в държавата, в съда, в закона, в лекаря и в църквата, той започва да търси спасение, подчинявайки се на инстинкта. Той кара човек да пренебрегва всички норми и закони. Когато се самозабравя и алчността го превзема, той започва да граби и да се обогатява, без да се съобразява със закони и народ. Това е голямата корупция.

В друг случай на корупция Т. Живков получил информация, че член на Политбюро на БКП е получил комисиона, за да вдигне цените на едро на лек автомобил „Рено“, произведено в Иран. Лицето било освободено от Политбюро, въпреки че корупцията не била доказана. Всички подаръци и ловни тро-

феи, които имал Живков, са подарявани на държавата. Стойността им е изчислена на милиони левове. Т. Живков беше автор на много томове съчинения. За тях е получил 1 300 000 лева хонорар. Всички пари е внесал като данък на държавата и в касата на ЦК на БКП.

Т. Живков не е имал нито имущество, нито пари. Веднъж той казва: „Виж докъде я докарах – като държавен глава да нямам спестени поне 5 хиляди долара.“ За 45 години ръководител на България той е построил две къщи на децата си, които бледнеят пред замъците, които днес имат някои политически лидери. От пълния пакет привилегии на властта са се ползвали 15 семейства.

През годините на социализма в Румъния се развива масова корупция, но много дребна, предимно в сферата на услугите. Подкупът на дребно не е преставал да действа и днес. Властта тогава не се бореше срещу тази корупция, защото тя не застрашаваше устоите на системата. Това даде възможност на корупцията, макар на дребно, да проникне дълбоко в навиците на обществото. По времето на Чаушеску румънското правителство гласува редица закони за борба с това явление.

Какво се случи в Съветския съюз? Всичко, което се отнасяше до корупцията в социалистическите страни, важеше с пълна сила и за СССР. Разликата беше само в мащабите на страната. Освен това имаше и една друга разлика. Както е известно, идеите на марксизма–лененизма се развиха най-напред в СССР. Социализмът беше от ленински модел. Идеите движеха следреволюционното изграждане на новата система. Това не ставаше гладко, а в битка с всичко старо. Корупционните модели, станали навик на населението, продължаваха да действат. Битката с корупцията се водеше навсякъде от комунистите–идеалисти, които създаваха новата държава. Успехите бяха променливи. Разрухата в страната беше огромна, така че приоритетите на новата власт бяха много. Не всичко вървеше гладко. Имаше изключения. Някои от новата власт също попадаха в лапите на корупцията.

В първия етап на Втората световна война СССР губеше войната от Хитлеристка Германия. За да спаси страната, Сталин изкара на първа линия комунистите-идеалисти. Повече-

то от тях загинаха. Комунистическата партия беше обезглавена. Това доведе до сериозни кадрови проблеми след войната по време на изграждането на следвоенната икономика. За да попълнят вакуума в комунистическата партия и за да покажат на света, че властта и социалистическият строй са приети с любов от целия народ, политическите ръководители на страната проведоха политика на отворени врати на КПСС. Започна масово приемане на нови членове на партията с много занижени критерии. Приемаха се близки, познати, любовници, карьеристи, всякакви. Аналогичен кадрови подход се извърши във всички социалистически страни. Тези хора се домогваха до сериозни властови позиции и командваха материални ресурси с огромни мащаби. В отдалечените от столицата райони политическите ръководители се превърнаха в местни феодали. Те имаха безгранична власт. Съветският съюз бе развил предприятия без аналог в света. Специалистите бяха затворени в страната и не знаеха каква мощна индустрия имат. Ръководителите на някои предприятия злоупотребяваха с властта, която имаха. Спомням си, в Гърция пристигнаха директор и зам.-директор на един престижен завод. Те търгуваха с една гръцка фирма. Опростиха на фирмата сериозни задължения срещу подкуп и някои други подаръци. След няколко години този директор направи свое предприятие, малко преди разпадането на Съветския съюз. В друг случай ръководството на завод се възползваше активно от парите на смесено предприятие да обиколя света и да почива в България на море със семейството си. В общи линии такава беше корупцията по онова време.

Голямата, нечуваната корупционна изненада доведе до разтурването на Съветския съюз. Много неща се изписаха по този повод. Основната причина бяха икономическите интереси на съветското ръководство не само в Кремъл, но и на политическите ръководители в цялата страна. Както обясних вече, политическите ръководители придобиха безгранична власт. Те притежаваха всички разпоредителни права с огромни материални и финансови ресурси. Бяха стигнали до самозабрава със самовнушението, че са „богове“. Всички тези възможности и права се губеха, когато политикът бива сменен или когато

по лична причина се оттегли от поста, който заема. Тогава свършват привилегиите и на семейството му. Неговият род не получаваше нищо в наследство. Представете си, че притежавате всичко заради поста, който заемате, а след напускането му нямате нищо, ти и семейството ти. Политическата върхушка не искаше да се раздели с привилегиите си. Същевременно социалистическото законодателство в СССР беше много по-строго от това в България и в другите социалистически страни. То не разрешаваше никаква собственост и натрупване на пари, а за незаконни пари въобще не можеше да се помисли. Имаше и такива, но те бяха гонени и преследвани от властта. Следователно натрупването на финансов ресурс и забогатяване в големи размери по законен път бе невъзможно. В същото време ръководството на държавата вече беше застаряло и въпросът за наследствеността започна много да го притеснява, започна да го смуцава. Доскорошните „богове“ не можеха да оставят това огромно богатство на страната да им се изплъзне от ръцете. След като напуснат постовете си, които заемат, какво щяха да правят децата им? Възможно ли бе да бъдат равни с останалите граждани на страната. Това не можеше да се допусне. Те трябваше да имат право на собственост. Единствената възможност беше като разпределят помежду си собствеността на държавата и тя да премине в техни ръце. Грандиозна ненадмината конспирация.

Личните интереси на върхушката бяха стигнали дотам, че те виждаха социалистическата система като ограничение за реализиране на личните си интереси за забогатяване и за присвояване на държавната собственост, оттам на цялата държава. Изходът от това държавно управление беше един – премахване на системата, смяната на социалистическата със капиталистическа. Това беше възможно, защото диктатурата държеше хората с наведени глави, а КПСС беше корумпирана, разбита отвътре. Партията не реагира въобще на промяната, защото промяната на системата устройваше по-голямата част от нея.

Политическата върхушка разтури Съветския съюз. Обявиха комунистическата партия извън закона. Нещата се случиха, защото обстановката е била подходяща. Партийните

функционери и първенците по места имаха лични интереси от тази промяна. За кратко време семействата им щяха да станат много богати за сметка на съветските народи. Резултатите от „отворените врати“ на комунистическата партия и приемът на всякакви членове доведоха до пагубни резултати. Забележете, комунистическата партия когато бе обявена извън закона, наброяваше 16 милиона членове. Те имаха властови позиции в правителството, в армията, в полицията, в специалните служби, навсякъде. Партията, комунистите не се изправиха срещу решението на Елцин да обяви комунистическата партия извън закона. Това е защото всичко е било загнило и рухнало. Процесът, който се развиваше в СССР, беше усетен от Андропов Юрий Владимирович, който бе Председател на Комитета за държавна сигурност в периода 1967–1982 г., а от 1982 до 1984 г. беше Генерален секретар на ЦК на КПСС и Председател на Президиума на Върховния съвет на СССР от 1983 до смъртта си през 1984. Той започна преследване на всички нарушаващи законите на страната, особено активно се насочи срещу забравилите се партийни лидери. Действието му се поддържаха от народа, но не беше достатъчно. Това се случи в СССР!

Онази част от управляващата върхушка, която не се възползва от промяната, се смята за жестоко измамена. Промяната на системата и преминаването от държавна към частна собственост станаха с огромни по мащаб корупционни операции. Народите на разпадналия се СССР не бяха доволни, защото материалните богатства на страната и влиянието във властта преминаха в ръцете на част от ръководещата върхушка. Това е то облагодетелстване от служебно положение – наречено конфликт на интереси. Заради разпределянето на огромното държавно богатство никой не искаше да създава ред, защото в хаоса корупцията е царица. Тя стимулира дивата приватизация. Разбира се, не само интересите бяха причина за това. Подобно преминаване от социализъм към капитализъм се извършваше за първи път. Проблемите бяха големи, защото на повърхността в обществото изплуваха криминалните прослойки, за които корупцията е единствен път на развитие. Те нямаха интелектуален потенциал за развитие. Интелигенци-

ята, която бе продукт изцяло на социалистическата система, бе избутана в периферията на политическия, стопанския и икономическия живот на страната. На власт дойдоха неподготвени хора с ниска култура и купени дипломи, които не разбираха от управление на държава и въобще не знаеха откъде да започнат. Така се развихри хаосът във всички новосъздадени държави при разпадането на Съветския съюз и в социалистическите страни също. Този хаос беше идеалната среда за корупционни практики на местни лица и на чужденци, които най-активно се възползваха от тези промени.

Бившите социалистически страни нямаха друг избор и последваха държавата, под чието влияние бяха. Те влязаха в новата система без развита едра корупция, но с перфектно усъвършенствана дребна, битова корупция.

Започна период на раздържавяване и разпределяне на огромните активи, създадени по времето на социализма. Корупцията започна да действа на всички нива на държавата. Новите политически сили, „новодемократите“, по време на социализма бяха извън управлението на страните си. Те бяха участвали в изграждането на мощностите на страната си като редови граждани и нямаха престава за това как се управлява държава, как функционира тя и как се изгражда държавният потенциал. Новите политически лидери бяха неподготвени за постовете, които заемаха. Правеха огромни грешки. Разпродаваха страната срещу лична изгода. В хората нямаше необходимите пари за приватизация. Социализмът не допускаше натрупване на пари в отделни личности. Затова много често партньори в разграбването на материалните активи на социалистическите държави бяха бизнесмени от развити европейски страни, които се приспособяваха в корупционната обстановка.

След промяна на политическото устройство в бившите социалистически страни започна дива, стихийна, нерегулирана, без правила, на партиен принцип приватизация на държавните активи със много силен корупционен привкус.

В тези страни битовата престъпност се развихри безнаказано. Това генерира голяма бедност в България и в Румъния. Появи се и мащабна организираната престъпност, която дотогава не беше позната в тези страни.

С този актив от негативи бившите социалистически страни станаха новите членки на ЕС.

Изводите, които направих, са че: всички империи в човешката история са загинали в резултат на това, че корупцията трайно и в големи мащаби е властвала в тях. Такава съдба имаше и бившият Съветски съюз. Корупцията бе двигателят – основната причина за смяната на политическата система, както и за разпадането на страната.

Смяташе се, че държавната собственост върху средствата за производство и производствените активи е сигурна гаранция за ограничаване на голямата корупция, че това е недостатък и спътник само на капиталистическия начин на производство и организация на държавата. Събитията в бившия Съветски съюз показаха, че политическата корупция, примесена с големи икономически интереси, има и при социалистическата система на държавно устройство. Тя довежда до разруха и падение всяка власт, без значение на политическия строй в държавата.

Големи групи хора в бившите социалистически страни имат носталгия към миналото. Тя се подхранва от силното обедняване на хората сега. Във всички случаи вероятно носталгията е към социалната система на тогавашния социализъм и това, че имаше работа за всички. Не навлизам в темата, но в никакъв случай носталгията им не може да бъде към корупцията.

Сега безработицата непрекъснато расте. Безработните в света са достигнали 205 млн. души. Известно е, че неолибералната политическа система създава и защитава олигарсите и богатите, а бедните стават още повече. Тези хора страдат от безработицата и беднотията. Те тънат в нищета. При социализма богатashi нямаше, безработица нямаше и голяма беднотия нямаше.

Сега за корупция се говори все по-често. Тя стана притеснителна за много държави, които по-рано не я смятаха за враг номер едно в съвременния свят.

Нормите, които е създала цивилизацията, са такива, че има естествен стремеж към богатството. Самият факт, че то дава предимство на тези, които го притежават, показва, че

стремежът към него ще продължи да бъде постоянен. Хората, които са умни, способни, трудолюбиви, могат да заработват повече и част от заработеното да трупат като богатство. Тези хора са творци, раждат идеи, иновации и т.н. Създаденото от тях богатство е предпоставка човечеството да се развива. Всички слоеве от населението се стремят към забогатяване. То мотивира хората и спомага за просперитет и напредък.

Против съм богатшите, натрупали богатството си от корупция, експлоатация на хора, от мошеничество и от други забранени дейности. Както знаем, те не са никак малко. Моята позиция по нищо не се различава от тази на хиляди хора. Неолибералната политическа система подкрепя всички богати, олигарсите и целия политически елит. Същевременно социалната политика е изоставена до степен, че тя вече не може да задоволява нарасналите нужди. Глобализацията доведе до огромно увеличение на безработните в света. Бедните и обедняващите всяка година се увеличават. Според неолибералната идеология държавната намеса в икономиката е причина за безработицата. За тази част от населението на планетата перспективата никак не е добра.

Харата, които със своя труд изкарват прехраната си, са милиони, но те нямат влияние върху обществените процеси и решенията на правителствата. Това положение ощетява нормалното функциониране на демокрацията.

Кризата (2008–2013) в икономиките на много водещи страни показва, че сегашната икономическа система има много дефицити, които започнаха все по-често да се проявяват. Чуват се предложения на изтъкнати учени, че е време да се помисли за нова политическа система. Става въпрос за нещо съвсем ново, което да отговаря на нуждите на съвременните хора. Засега няма алтернатива на неолиберализма, но съм убеден, че такава скоро ще се появи. Назряват условия за това.

Живял съм по 30 години при социалистически и капиталистически условия. Ще ми позволите да споделя с Вас дългогодишния опит, който съм натрупал. Винаги съм вярвал, че хората сами трябва да стигнат до извода какво им харесва и в какво вярват. Практиката показва, че много често големи групи от хора следват чужди идеи, без да са вникнали в тях,

без да ги разбират. Повърхностното разбиране на идеи води до големи политически изкривявания и щети за обществото. Спомням си едно интервю с изтъкнат активист от БСП в предаването на Г. Коритаров в една от телевизиите. Социалистът не знаеше към какво се стреми БСП. Какво е социализъм? Той не беше въобще наясно с това защо е член на тази партия. Имаше ниско ниво на политическа грамотност. Много често на такива хора се поверяват отговорни държавни постове.

Болезнен проблем за днешния свят е увеличаващата се безработица. При социализма безработни нямаше. Работата имаше за всички, а тези, които не искаха да работят, им се предлагаха работи от социалните служби и милицията (полицията) и често бяха принуждавани да работят. Тези хора не бяха доволни от социализма. Това беше отнемане на личната свобода, но беше полезно за обществото. Нормите на поведение бяха такива, че не се приемаше за нормално някои да не работят, а и нуждите от работна ръка бяха големи.

Държавата се развиваше с такива темпове, че работната ръка не стигаше. Внасяха се с хиляди чужди работници. Това беше един от показателите, че развитието на държавата върви с бързи темпове. Производството на селскостопанска продукция беше толкова голямо, че за събирането ѝ се използваха ученици, студенти, чиновници, армията. Тези групи бяха неквалифицирани в този сектор, но колкото и продукцията да съберяха от нивите, беше от полза.

Недостатъците при социализма бяха много. Хората получаваша заплатите си „работили – неработили“. Широко се ширеше ходатайството при назначаване на работа. Назначаваша се неподходящи хора за конкретна работа. В рамките на отделното предприятие това носеше загуби. Когато такива хора се издигаха на ръководни длъжности, страдаха цели сектори, цялата държава. Това бяха изключения, а не масови случаи. Въпреки това този недостатък на социализма беше една от причините за неговото рухване.

След промените в България и Румъния реорганизацията на държавната администрация беше наложителна. Тя не работи добре и е основен проводник на корупцията. Правителството на тройната коалиция в София създаде Министерство

на администрацията. То съществува 4 години, без да остави забележителна следа. А пък правителството на Борисов го закри, защото администрацията беше поставена на заден план в програмата му. През последната година от мандата на неговото правителство започна процес на внимателна децентрализация по места (по градове) на администрацията. С намаляване на числеността ѝ се целеше да се увеличат заплатите на чиновниците. Децентрализацията се преустанови от следващото правителство. Всяко ново държавно ръководство променя правилата. Това създава проблем не само за развитието на икономиката, но и в борбата с корупцията. Хората ще бъдат доволни, ако се подобри работата на администрацията с трайни закони и правила. Това ще спомогне и за намаляване на корупцията.

Необходими са оптимизиране, усъвършенстване и осъвременяване на цялата държавна администрация с трайни закони. Вече се знае, че опитът и знанията на развитите страни в тази област са почти неприложими у нас, защото имаме специфични социално-политико-икономически условия. Интелектът ни трябва да създаде такава администрация, която да е по-добра от съществуващите. Логиката на развитието е, че последната създадена форма е най-съвършена, когато взима най-доброто от всички предхождащи и когато използва съвършени технологии и иновации.

Може да съм утопист, но смятам, че добра политическа система ще бъде онази, която обединява в синергия онези части от идеологии и политики, които биха оформили политическа реалност и ефективно държавно устройство, подходящи за всички хора. Не приемам корупцията в която и да е политическа система. Тя е враг на народите.

ПЪРВА ГЛАВА

„ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“

Активна дейност преди приемането на България и Румъния в ЕС провеждаше международната организация „Прозрачност без граници“. От нейния клон в Букурещ заявиха, че Румъния заслужава да стане член на ЕС през януари 2007 г., но усилията ѝ в борбата с корупцията трябва да бъдат наблюдавани и след тази дата, за да се гарантира ефективното изкореняване на проблема. Страната имаше сериозен напредък в промените, но корупцията си остана основно предизвикателство. Виктор Алистар, ръководител на клона, заяви пред румънския ежедневник „Найн О’Клок“: „Необходимо е да продължи натискът върху правителството, за да продължат и усилията му за борба с корупцията и за да се повигне нивото на почтеност в обществото. Въпросът за почтеността и морала продължава да стои пред страната“.

В периода между март 2005 и март 2006 г. се констатираха ниски нива на ефективност при предотвратяването и борбата с корупцията, макар че в областта на санкциите нещата се придвижваха с по-бързи темпове. Що се отнася до санкциите, възприемането им е положително благодарение на позицията на правителството. Нещо повече, започнаха да се появяват досиета за корупция в големи мащаби, но все още не беше възможно да се обсъждат тези случаи, тъй като те не бяха стигнали до съда. Това е един от големите проблеми – корупцията се усеща и вижда, но не може да говорим за нея конкретно, защото обвинените са малко, а осъдените са още по-малко.

„Прозрачност без граници“ се бори активно срещу корупцията. Според неправителствената организация „националният отдел за борба с корупцията (НОВК) не е достатъчно ефективен и не е успял да приключи някои от главните дела за корупция в

желаните срокове. Това говори за нисък институционален капацитет на НОБК и слабо сътрудничество с останалите структури“. Тази констатация продължава да тежи на Румъния и през следващите години. Не трябва да се съмняваме, че унищожаването на корупцията е революционен процес, който все още не е настъпил.

Международната организация има заслужено място в борбата срещу корупцията в света. Тя е съставила „списък на корупцията“. Изводите, които прави организацията са, че корупцията в страните в ЕС процъфтява. Особено са засегнати от нея новите членки на Съюза, в това число България и Румъния.

Само за сведение мога да посоча, че Китай, Индия и Русия са сред най-корумпираните страни. В Русия през 2007 г. са осъдени за корупция над 8500 души, а Министерството на вътрешните им работи е разследвало над 37 000 случая на корупция¹.

Според мащаба на България, ние не сме в по-добро състояние. Проучване показва, че през 2011 г. българите са давали по 150 хиляди подкупа месечно на държавни служители, което е повече спрямо 2010 година².

Това явление не е изолирано от световната действителност, като се има предвид, че в света годишно се дават 1 трилион долара за рушвети.

Важен показател за корупцията е индексът за възприемане на корупцията за една страна. Той показва рейтинга на държавата и как се възприема корупцията от аналитици и предприемачи по десетобална скала, като 10 е най-високата оценка, а 0 – най-ниска (за периода 1995–2011 г.). Индексът за 2012 г. се определя по стобална скала, като 100 е най-висока оценка, а 0 е най-ниска. Корупцията се определя от стойността на индекса, а не от местото, което заема държавата. Индексът не изследва корупцията в частния сектор, а само в административната сфера и в политическите среди.

Индекс за възприемане на корупцията (2006–2011)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
България	4,0	4,1	3,6	3,8	3,6	3,3
Румъния	3,1	3,7	3,8	3,8	3,7	3,6

Източник: „Прозрачност без граници“.

През 2012 г. България има индекс 41, Румъния – 44, Италия – 42, Гърция – 36.

В периода 2011–2012 г. развитието на корупцията в ЕС има нови измерения. Тя силно нарасна в южните страни членки на еврозоната, а в новите членки на съюза се задържа на едно и също ниво. Докато преди кризата Румъния и България бяха на последно място, през 2012 г. зад тях се наредиха Италия и Гърция. Индексът за корупцията в държавния сектор, публикуван в доклада за 2012 г. показва, че Румъния е на 66-то място и е пред Италия – 72-ро място. България е на 75-то място. Гърция заема 94-то място, нареждайки се зад по-бедните и по-нови демокрации като България и Румъния. Индексът за 2011 г. отрежда на България последната позиция от страните в ЕС – 86-то място. Гърция заемаше тогава 80-то място. Почти 80% от българите са на мнение, че корупцията е част от икономическия живот в страната ни.

Гърция заема 92-ро място и по нива на политическа и икономическа корупция е доста зад някои нови страни членки, включително Румъния, България, Унгария и Полша. Тези страни бавно, но сигурно напредват в това да направят институциите си по-отчетни. И макар да са традиционно зад западните и северните страни, Унгария и Полша подобряват своите позиции, получавайки над 50 от 100 възможни точки. Словения и Естония също са в топ 20 на европейските страни. Индексът за възприятие на корупцията на „Прозрачност без граници“ за 2012 г. показва тенденциите на нейното развитие.

Този анализ не изключва критики, особено към Унгария, и най-вече относно покушението на Виктор Орбан над свободата на унгарските медии, централната банка и независимостта на съдебната система. Анализът показва, че има умерен напредък в източноевропейската обществена среда.

Въпреки напредъка, общият извод за 2012 г. е, че България и Румъния остават устойчиво корумпирани държави. В България се гласуват много закони, които впоследствие обслужват развитието на корупцията.

Проблемът с корупцията в сферата на обществените услуги продължава да стои на дневен ред в ЕС, особено в България и Румъния.

Важно е да се изследва ролята на ЕС в новото изграждане на държавното управление в бившите социалистически страни, които пожелаха да станат европейски демокрации.

Според Калин Славов – изпълнителен директор на международната организация в София, правителството на ГЕРБ (2009–2013) не противодейства успешно на тенденцията за високи нива на корупцията и по резултати имаме значително изоставане.

Според политолога Огнян Минчев проблемите ни са дългосрочни и структурни и само категорични политически усилия биха успели да доведат до положителна промяна.

Друг политолог – Димитър Кюмюрджиев поясни, че индексът е изцяло бизнес ориентиран, което означава, че чуждестранните инвеститори го използват, когато преценяват инвестиционните рискове за вложенията си, И при този нисък показател за България, страната ни не е привлекателна за чуждестранни инвеститори.

Според Кюмюрджиев през последните години у нас се засили и ролята на монополите, което убива бизнес средата. Той пита какво прави държава за практическото ограничаване на корупцията? Според него създадената организация БОРКОР само усвоява пари, без да изпълнява каквито и да е било полезни функции. Една от основните причини България и Румъния да са извън Шенгенската зона е високата корупция, а БОРКОР трябваше да я ограничи.

Анализаторите от „Прозрачност без граници“ обявиха, че са необходими целенасочени системни действия на правителството, които да осигурят прозрачност при финансиране и лобистки дейности, както и при управлението на обществени поръчки и укриването на данъците. Липсва прозрачност в начините, по които се взимат решения и се финансират политическите партии³.

Много правителства в ЕС не са достатъчно надеждни за управлението на публичните финанси и обществените поръчки, които са на стойност 1,8 трилиона евро годишно⁴. Хората в България и Румъния са недоволни. Подменят се правителствата в двете страни, а корупцията продължава.

Според анализатора Яна Митермайер от базираната в Берлин организация, „резултатите от изследването трябва да бъдат предупредителен сигнал за ЕС да настоява за повече информация и отговорност от държавите-членки“. По думите ѝ слабите и неефективни съдебни системи, лошите обществени услуги, одиторските услуги и прикритите връзки между правителството и бизнеса допринасят за корупцията в някои европейски страни. Според нея именно това е довело до сегашното положение на „Европа на две скорости“ (вж. 30). Страните „трябва да преминат към култура на прозрачност и почтеност, която да не позволява на тези, които участват в корупционни действия, да се измъкват безнаказано. Запълването на пропуските в публичния сектор не само ще повиши общественото доверие в националните и европейските институции, но и ще бъде предпазна мярка, която няма да позволи корупцията да доведе до бъдещи икономически кризи“⁵.

Организацията препоръчва на правителствата да предприемат антикорупционни действия във всички ключови области, както и да използват по-коректни правила за лобиране, политическо финансиране и публично разходване, включително и при провеждането на търгове, и при сключването на договори. Държавните органи трябва да бъдат по-отговорни.

През последните години, принуден от кризата, ЕС засили надзора и контрола над членовете си. Дълговата криза и системните проблеми в някои страни членки доведоха до социално напрежение. Това от своя страна съдейства за големи емигрантски размествания в Съюза. Кризата доведе до задържане развитието на корупцията не само в развитите членки, но и в новите членки. Възникна въпросът дали по-слабите икономически условия в новите членки насърчават корупцията или са съставна част от по-широк, глобален икономически проблем. Досегашните схващания са оборени, като се има предвид разширяващата се корупция в страните от еврозоната. Богатството привлича корупцията, особено когато има занижен контрол. Сигурно е, че тези, които управляват националното богатство, трябва да са морални хора. Структурите, които те управляват, трябва да работят прозрачно и при завишен контрол. За съжаление чо-

вешкото око няма насита. Нивата на възприятие на корупцията в Източна Европа са останали устойчиви през последните три години и дори са се подобрили в някои от държавите членки на ЕС. Но в страните от еврозоната те рязко са паднали. Премахването на корупцията във всяка страна трябва да се реши на национално ниво, подпомогнато от ЕС. По този въпрос „Прозрачност без граници“ заключава, че „присъединяването към ЕС не означава автоматично намаляване на корупцията. Необходими са незабавни и постоянни усилия...“. Логиката на прозрачност и стабилност в някои страни е рязко изгубена.

Под надзора на европейските институции в България и Румъния бяха приети много закони, но активното производство на текстове не е съпроводено с широко въвеждане и приемане на етични норми, действия и поведение. Това се твърди в разпространен в началото на юни 2012 г. доклад на организацията „Прозрачност без граници“.

Типичен пример е Висшият съдебен съвет (ВСС) в България, който е отговорен за кадруването в съдебната система и според законите се радва на голяма автономност. В доклада е записано: „На практика ВСС беше замесен в серия скандали за наличието на външни влияния, които се отразяват на решенията му. За да се премахнат тези проблеми, не са достатъчни само институционални реформи. В крайна сметка напредък може да има чрез промяна в културата, която да създаде силно чувство за професионална етика и да помогне на магистратите да разберат закона и да се придържат към него... ВСС в България беше въввлечен в поредица скандали, които предполагат външна намеса в неговите решения. Институционалната реформа може би ще бъде недостатъчна за преодоляването на тези проблеми“.

Докладът „Пари, политика и власт: Корупционните рискове в Европа“ отбелязва, че избирателните процеси в повечето изследвани държави са прозрачни, като органите се справят добре в администрирането на свободни и честни избори. Изключение правят България и Румъния, където в този процес все още има „значителни проблеми“. България е и сред страните, където липсва независима институция, която да следи за спазване на правото за достъп до информация.

Най-големи проблеми с обществените поръчки има в България, Чехия, Италия, Румъния и Словакия. Законите за обществените поръчки са хармонизирани с европейското законодателство, но в много държави „правилата систематично са заобикаляни и това остава безнаказано“⁶.

Изводите на „Прозрачност без граници“ за България и Румъния са точни. Пресилени са добрите оценки за някои страни от еврозоната. Така че не може да се приеме, че двете страни са корупционно изключение.

Международната организация отбелязва, че в България омбудсманът е сравнително нова институция, но също има притеснения за независимостта ѝ заради високо политизирано естество на процеса на неговото назначаване.

Въвеждането на електронно правителство също може да се окаже добра антикорупционна мярка, смятат от фондацията. Според тях бизнесът трябва да има ограничен контакт с администрацията, за да се избегнат предпоставките за даване на подкупи.

Генералният извод на организацията е, че близките отношения между бизнеса и правителствата позволяват на корупцията да подкопае икономическата стабилност в някои страни в Европа.

В документа се посочва, че в много европейски страни има пропуски в законите, засягащи лобитата и лобирането, финансирането на политическите кампании и достъпа на обществото до информацията.

Неправителствената организация твърди, че пропуските в управлението допринасят за финансовите и политически скандали, които разтърсват почти всяка държава в Европа през 2011–2012 г.

Управляващият директор на „Прозрачност без граници“ Кобус де Свард каза, че „в Европа много от институциите, които определят демокрацията и позволяват на държавата да спре корупцията, са по-слаби, отколкото често се смята. Докладът насочва вниманието към тревожни проблеми във време, когато има необходимост от прозрачно управление, докато Европа се опитва да се справи с икономическата криза“.

Точен пример за това са България и Румъния. Службите за борба с корупцията имат необходимите закони, но са много слаби, с незначителна дейност. Вината е в липсата на политическа воля.

Три четвърти от европейците смятат корупцията за нарастващ проблем в тяхната страна. Този процент в България и Румъния е по-висок.

Политическите партии, бизнесът и публичната администрация се представят най-зле в борбата с корупцията и злоупотребите, докато държавните одиторски агенции и омбудсманите – най-добре.

Антикорупционната борба в новите членки трябва да се води, като се изхожда от настоящия икономически, политически и институционален строеж. Често медиите отклоняват вниманието на хората, свързвайки корупцията с историческото развитие на страната. Така се оправдават корупционните практики и се омекотява остротата на борбата против тях. Залитайки по историческото корупционно наследство, Румъния отиде в дъното на класациите за корумпираност за страни членки на ЕС.

ЕС изпълнява програмата от Стокхолм 2010 г. Той разпределя структурни фондове към Източна Европа. Успоредно с това, Съюзът активно се опитва да внедри високи нива на отчетност в Европа. Както се вижда от практиката, няма достатъчна икономическа прозрачност в използването на програмите. В момента в Съюза контролът за прозрачност се упражнява много сложно. Например натискът за правни действия срещу Унгария доведе до сложни форми на възприятията за това къде има корупция и чия отговорност е справянето с нея.

Според проучването на „Евробарометър“ от 2009 г., озаглавено „Отношения на европейците към корупцията“, европейските граждани в новите членки смятат, че корупцията е важен проблем в собствената им страна и не са съгласни да се приема, че тя е проблем в институциите на ЕС. Гражданите на по-старите членки са на обратното мнение⁷.

Не без основание възниква въпросът дали корупцията е национален проблем. Въпреки че тя засяга конкретно държавата, гражданите не помагат за всенародно изправяне срещу